

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.10.2015, sp. zn. 25 Cdo 3782/2013, ECLI:CZ:NS:2015:25.CDO.3782.2013.1

Číslo: 100/2016

Právní věta: Pozůstalý rodič je pro potenciální střet svých zájmů se zájmy nezletilých dětí vyloučen ze zastupování při uplatňování nároků dětí na náhradu nákladů na výživu po smrti druhého rodiče a do doby, než je nezletilým dětem ustanoven kolizní opatrovník, nepočíná běh promlčecí doby k uplatnění těchto nároků.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.10.2015

Spisová značka: 25 Cdo 3782/2013

Číslo rozhodnutí: 100

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Promlčení, Zastoupení

Předpisy: § 113 obč. zák.
§ 37 předpisu č. 94/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 3. 7. 2013, sp. zn. 44 Co 85/2012, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 12. 10. 2011, sp. zn. 61 C 251/2006, a věc vrátil Městskému soudu v Brně k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. M ě s t s k ý s o u d v Brně rozsudkem ze dne 1. 2. 2010, č. j. 61 C 251/2006-104, zamítl žalobu D. Ch. o zaplacení 166 806 Kč s příslušenstvím, mezitímním rozsudkem vyslovil opodstatněnost základu nároku žalobců L. Ch. a M. Ch. na náhradu nákladů na výživu pozůstalým a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že žalovaný způsobil pod vlivem alkoholu dne 8. 1. 2003 dopravní nehodu, při níž byl vážně zraněn P. Ch., otec žalobců a) a b) a manžel D. Ch., který na následky nehody po převozu do nemocnice následujícího dne zemřel. Nárok manželky zemřelého posoudil soud jako promlčený, ve vztahu k nezletilým žalobcům však dovodil, že podle § 113 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, nemohlo promlčení jejich nároku vůbec započít, neboť při jeho uplatňování nemohli být pro kolizi zájmů zastoupeni svou matkou.

2. K odvolání vedlejší účastnice Krajský soud v Brně usnesením ze dne 30. 11. 2010, č. j. 44 Co

336/2010-181, rozsudek soudu prvního stupně v mezitímním výroku zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

3. Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 12. 10. 2011, č. j. 61 C 251/2006-203, žalobu žalobců a) a b) o zaplacení 360 642 Kč s příslušenstvím a 3642 Kč měsíčně zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Soud dospěl k závěru, že žalovaný zaviněně porušil právní povinnost a v příčinné souvislosti s tím vznikla žalobcům škoda, zároveň však shledal důvodnou námitku promlčení uplatněného nároku, vznesenou vedlejší účastnicí řízení. Žaloba byla podána 27. 9. 2006, tedy více než dva roky po vzniku škody, a tudíž po uplynutí subjektivní promlčecí doby podle § 106 odst. 1 obč. zák.; aplikace § 113 obč. zák. v původním rozhodnutí nebyla správná. K podání žaloby byla jménem obou žalobců oprávněna jako jediná zákonná zástupkyně jejich matka a nastalá kolize zájmů byla odstraněna ustanovením kolizního opatrovníka nezletilým v průběhu řízení.

4. K r a j s k ý s o u d v Brně k odvolání žalobců rozsudkem ze dne 3. 7. 2013, č. j. 44 Co 85/2012-221, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Oba žalobci byli v době škodné události nezletilí, a tudíž nebyli ve smyslu § 9 obč. zák. schopni podat žalobu na náhradu za výživu pozůstalých, nic však nebránilo, aby ji za ně podala matka jako jejich zákonná zástupkyně. Ta tak ostatně učinila, ovšem až po uplynutí dvouleté promlčecí doby. K aplikaci § 113 obč. zák. by mohlo dojít jen v případě, že by žalobci neměli žádného zákonného zástupce, který by za ně mohl učinit hmotněprávní úkon uplatnění nároku u soudu. Kolize zájmů mezi matkou a oběma nezletilými žalobci nastala až po zahájení řízení a soud ji vyřešil ustanovením kolizního opatrovníka. Námitkou rozporu námítky promlčení s dobrými mravy se jako nepřipustnou podle § 205a odst. 1 o. s. ř. nezabýval, protože skutkové okolnosti, které ji měly odůvodnit, byly uplatněny až v odvolacím řízení.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Rozsudek odvolacího soudu napadli žalobci dovoláním, jehož přípustnost dovozují z ustanovení § 237 o. s. ř. tím, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla náležitě vyřešena. Nesprávné právní posouzení věci ze strany odvolacího soudu spatřují v tom, že v daném případě mělo být aplikováno ustanovení § 113 obč. zák., protože kolizní opatrovnictví je druhem zákonného zastoupení. Namítají dále, že označili vznesení námítky promlčení žalovaného nároku za výkon práva v rozporu s dobrými mravy podle § 3 obč. zák. již v řízení před soudem prvního stupně, a nikoli až před soudem odvolacím. Uplatnění námítky promlčení považují za zneužití tohoto práva na jejich úkor. Navrhují proto, aby byl jak rozsudek odvolacího soudu, tak rozsudek soudu prvního stupně zrušen a věc byla vrácena k dalšímu řízení.

6. Žalovaný považuje dovolání za nedůvodné, neboť „neobsahuje žádné nové skutečnosti či rozpory a otázkou promlčení nároku a rozporu s dobrými mravy se soud prvního stupně i odvolací soud podrobně zabývaly“. Vznesením námítky promlčení k rozporu s dobrými mravy nedošlo, protože žalobci měli plnou možnost využít svého práva prostřednictvím matky, která byla za jeho výkon podle § 36 zákona o rodině plně zodpovědná.

7. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření považuje aplikaci ustanovení § 113 obč. zák. v daném případě za vyloučenou, neboť nezletilí žalobci měli zákonného zástupce, a to svoji matku, které v podání žaloby nic nebránilo; kolize mezi ní a žalobci nastala až po zahájení řízení. Vznesení námítky promlčení pak zde dobrým mravům neodporuje, zákonná zástupkyně nezletilých o škodě a o škůdci věděla, v uplatnění jejich nároku jí nic nebránilo a jeho zánik v důsledku promlčení není pro žalobce nepřiměřeně tvrdým postihem, protože požadovaná výše náhrady je z převážné části kryta z dávek poskytovaných Českou správou sociálního zabezpečení.

III. Přípustnost dovolání

8. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobami k tomu oprávněnými - účastníky řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Dovolání je důvodné.

IV. Důvodnost dovolání

9. Nesprávné právní posouzení může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

10. Vzhledem k § 3036 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014, se věc posuzuje podle dosavadních předpisů, tedy podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též jen „obč. zák.“), a podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též jen „zákon o rodině“), neboť posuzovaná promlčecí doba počala běžet před 1. 1. 2014.

11. Podle § 113 obč. zák., jde-li o práva osob, které musí mít zákonného zástupce, nebo o práva proti těmto osobám, promlčení nepočne, dokud jim zástupce není ustanoven. Již započaté promlčení probíhá dále, avšak neskončí, dokud neuplyne rok potom, kdy těmto osobám bude zákonný zástupce ustanoven nebo kdy překážka jinak pomine.

12. Citované ustanovení je jednou z výjimek pravidelného běhu promlčecích dob, resp. představuje modifikaci jejich běhu tak, aby práva osob, které nejsou schopny samy je uplatňovat, a mohou tak činit pouze prostřednictvím zákonného zástupce, nedoznala újmy v důsledku běhu promlčecích dob právě po období, kdy tyto osoby zákonného zástupce nemají. Zákonným zástupcem nezletilé osoby ve smyslu tohoto ustanovení je osoba stanovená zákonem o rodině (§ 27 odst. 1 obč. zák.), tedy v první řadě rodič, který je způsobilý k právním úkonům a nebyl zbaven rodičovské zodpovědnosti ani mu její výkon nebyl pozastaven.

13. Podle § 36 odst. 1 zákona o rodině rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé.

14. Podle § 37 odst. 1 zákona o rodině žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů. Podle odstavce 2 věty první tohoto ustanovení, nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat.

15. Z této úpravy je zřejmé, že zákonnými zástupci nezletilého dítěte jsou jeho rodiče, kteří mají způsobilost k právním úkonům a rodičovskou zodpovědnost. Tuto svoji funkci mohou plnit a postavení zákonného zástupce mají, nebrání-li tomu nějaká další okolnost, již je podle zákona střet zájmů mezi rodiči a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. Rodinněprávní úprava je pak přísnější v tom, že z tohoto pohledu není rozhodující samotný (již nastalý a soudem zjištěný) střet zájmů, nýbrž jeho pouhá možnost, tedy potenciální stav, kdy by ke střetu zájmů dojít mohlo; tomu nasvědčuje i podmiňovací způsob dikce § 37 odst. 1 zákona o rodině (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. [21 Cdo 890/2003](#), uveřejněný pod č. 89/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek - dále též jen „Sbírka“). Pro takový případ počítá zákon s tím, že právní úkon učiní či v

příslušném řízení bude za dítě vystupovat tzv. kolizní opatrovník.

16. Pravděpodobnost kolize zájmů vyvstává tehdy, jsou-li rodiče i děti účastníky téhož soudního řízení (srov. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. C. H. Beck, 2005, s. 127), samozřejmě zejména vystupují-li navzájem jako účastníci sporu v postavení žalobce a žalovaného. Ovšem i ve sporu o náhradu škody způsobené usmrcením otce rodiny může dojít ke střetu zájmů mezi pozůstalou matkou a dítětem či dětmi navzájem, jestliže se domáhají nároku na náhradu za ztrátu na výživě proti odpovědné osobě.

17. Podle § 448 odst. 1 obč. zák. se při usmrcení hradí peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Náhrada nákladů na výživu náleží pozůstalým, pokud tyto náklady nejsou hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož důvodu.

18. Soudní praxe již v minulosti odmítla způsob výpočtu této náhrady pomoci tzv. „dílové teorie“ a vychází z názoru, že rozsah náhrady nákladů na výživu pozůstalých je určen rozsahem výživného, které jim náleží podle hledisek zákona o rodině (srov. Zhodnocení rozhodování soudů k uplatňování ustanovení zákoníku práce o odpovědnosti organizace za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání ze dne 27. 1. 1975, sp. zn. [Cpj 37/74](#), uveřejněné pod č. 11/1976 Sbírky, použitelné v tomto směru i pro občanskoprávní odpovědnost; viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2005, sp. zn. [25 Cdo 708/2004](#), publikovaný pod C 3323 v Souboru civilních rozhodnutí NS, C. H. Beck). Při výpočtu této náhrady soud přihlíží (za obdobného použití § 96 odst. 1 věty první zákona o rodině) k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného, a vychází z průměrného výdělku zemřelého (§ 448 odst. 2 obč. zák.); náhrada nákladů na výživu všech pozůstalých ovšem nesmí úhrnem převýšit částku, do které by náležela zemřelému náhrada za ztrátu na výdělku podle § 447 odst. 2 obč. zák.

19. Náhrada nákladů na výživu pozůstalých přísluší jen do výše limitu představovaného výší náhrady za ztrátu na výdělku zemřelého, a to bez ohledu na to, zda tato limitace odpovídá skutečným odůvodněným potřebám jednotlivých oprávněných, a že v tom rozsahu, v jakém by byla jednomu z pozůstalých přiznána náhrada vyšší, musí být ostatním pozůstalým přiznána v rámci dané limitace náhrada nižší. S touto vzájemnou podmíněností nároků jednotlivých pozůstalých je třeba počítat i při úvaze o možném střetu zájmů mezi pozůstalým manželem-rodičem nezletilých dětí a nezletilými dětmi (srov. již citované rozhodnutí č. 89/2006 Sbírky). Tento střet zájmů tedy nenastupuje až podáním žaloby, jak dovodil odvolací soud, nýbrž je ve smyslu § 37 odst. 1 zákona o rodině navozen již tím, že nastanou okolnosti zakládající nároky jednotlivým osobám, neboť zejména vyčíslení výše nároků, které jsou vzájemně provázané rozsahem vyživovací povinnosti zemřelého rodiče a limitací celkové výše náhrady, vyvolává kolizi zájmů i pro samotné uplatnění nároku podáním žaloby. Z toho tedy vyplývá, že ačkoliv žalobci po smrti otce měli v době své nezletilosti zákonnou zástupkyni (matku), ta za ně nemohla pro potenciální střet zájmů účinně uplatňovat nároky na náhradu škody, které jsou předmětem tohoto řízení, a z hlediska promlčení těchto nároků na ni nelze pro účely výkladu § 113 obč. zák. nahlížet jako na zákonného zástupce. Proto do doby, než byl žalobcům ustanoven kolizní opatrovník podle § 37 odst. 2 zákona o rodině, nemohl započnout běh promlčecí doby k uplatnění nároků nezletilých dětí na náhradu nákladů na výživu.

20. Rozsudek odvolacího soudu v otázce výkladu § 113 obč. zák. je tedy nesprávný, a Nejvyšší soud jej proto zrušil podle § 243e odst. 1 o. s. ř. Důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, proto zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první a druhá o. s. ř.).